

הקדמה

בעזריאל. תנא דבי אליהו: "כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, שנאמר 'הליכות עולם לו', אל תקרי הליכות אלא הלכות". **ובסוף** מס' בבא בתרא פ"י מ"ח שנינו: "אמר רבי ישמעאל הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות, שאין לך מקצוע בתורה גדול מהן, שהן כמעין הנובע". **וז"ל** שו"ע הגר"ז הל' ת"ת פ"ב ה"ט: "אך אדם כזה מאחר שאינו יכול ללמוד דברי תורה הרבה מאד, צריך שיהיה כל לימודו בלימוד המביא לידי מעשה, שהן הלכות הצריכות לכל אדם לידע אותן לקיים המצוות כהלכתן וליזהר מליכשל באיסורים ח"ו, והם דברים שא"ל לשאל תמיד לחכם המורה שבעיר, או שלא יהיה יודע לישאל ולהסתפק כלל אם לא ילמדם תחלה, דהיינו רוב או"ח כמעט כולו, ומיעוט יו"ד, ומעט באה"ע וחור"מ, כל הלכה ברורה בטעמה מהתלמוד ומפרשיו, כמו הרא"ש או הב"י לפחות, ולחזור עליהן לעולם. **וגם** מי שדעתו יפה שיוכל ללמוד ולזכור כל התורה שבע"פ, יש לו ללמוד ולחזור תחלה הלכות הללו הצריכות למעשה, כי יש להן דין קדימה על שאר כל ההלכות שאין צריך למעשה כל כך".

הנה כאשר נתבונן, נראה שבעו"ה מועטים האנשים הקובעים לימודם בשו"ע חושן משפט, ואפילו מהלומדים, שהרי הוא כמעין הנובע, והלוואי ללמוד או"ח והחלקים הנוגעים ביו"ד. אך למרות זאת, הרי יש בהם הלכות שנצרכים להחיי היומיום ואנו צריכים לידע אותם. **וב"ה** שזכינו לספר "קיצור שולחן ערוך" שמביא כל ההלכות שעולות יום-יום וביניהן אלה של חו"מ. אולם הרי אליה קוץ בה, שמכיון שהפורמט הוא כ"כ בקיצור, אינו עולה על הדעת, שהציבור של לומדים ירכשו כל ידיעותיהם בהני הלכות רק באופן שטחי כזה. **ולכן** כדי למלאות חסרון זה, סדרתי את כל ההלכות הנמצאים בספר קשו"ע, שעוסקים בדיני ממונות שבחור"מ ויו"ד, (ואגב כללתי גם הל' נדרים ושבועות, והל' צער בעלי חיים וסירוס), ותחת כל הלכה של הקשו"ע הבאתי את כל אותם הסעיפים של השו"ע שהם המקורות שלה, יחד עם הנושאי כלים וקצת מדברי האחרונים. וסמכתי עצמי בזה על המראה מקומות של ה"מצודת ציון" שמביא כל המקורות של הקשו"ע. **ואני** מקוה שחיבור זה יביא תועלת בעה"י לאפשר הלימוד בהלכות אלה ביותר עיון, ולהשתמש בו כעין מפתח להגיע ע"י לידיעה מעמיקה יותר בהל' חו"מ.

גם בספר זה סדרתי את דברי השו"ע והנושאי כלים משולבים זה בזה (כפי שעשיתי בס"ד בספר "חזרה ברורה" על משנה ברורה ויו"ד) כך שניתן לקרוא את כל הענין ברציפות, כדי להקל על הלומד. **והגם** שקצרתי דברי הנושאי כלים כשהם מדברים על ענינים צדדיים, וכשהם מביאים ראיות ארוכות מהסוגיות, אבל לא כל כך כמו הבאר היטב, רק יותר בהרחבה כדי לכלול בתוכו עיקר הסברות והדיונים, וגם כללתי בתוכו דברי רעק"א והפתחי תשובה ועוד אחרונים.

וזאת למודעי שדברי השו"ע והרמ"א וסידורם לא שונו על ידי בשום אופן. גם דברי הנושאי כלים הובאו בדרך כלל כלשונם ממש ללא שום שינוי, מלבד במקומות מועטים בלבד, שבהם נאלצתי לשנות מעט מחמת מה שלקטתי דבריהם מאמצע הענין ולמען הסדר הטוב.

כדי שלא יצטרך ללומד, לבדוק בכל הלכה האם הוא מדברי מהשו"ע או הרמ"א או הש"ך או הט"ז, הבאתי את דבריהם בצורת "פונטים" שונים: דברי השו"ע המחבר הובאו באותיות גדולות ברורות ב"פונט" זה: **מחבר**. ודברי הרמ"א הובאו באותיות כתב רש"י גדולות וברורות ב"פונט" זה: **רמ"א**. הציטוטים מהש"ך והנקה"כ נעשו באותיות רגילות ב"פונט" זה: ש"ך. את דברי הט"ז הכנסתי לסוגריים מרובעים ב"פונט" זה: [ט"ז]. ואת דברי הסמ"ע בסוגריים אחרים ב"פונט" זה: {סמ"ע}. ואת הפתחי תשובה הצגתי בסוגריים עגולים וב"פונט" שונה: (פתחי תשובה). ורעק"א, ושאר אחרונים והוספות שהוספתי, הודפסו ב**אופן** זה.

יתן ה' שספר זה יהיה לתועלת הרבים להגדיל תורה ולהאדירה, שנוכל להיות בקיאים בדבר ה' זו הלכה, ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, ושלא אכשל ח"ו בדבר הלכה, ושאזכה להיות ממוכי הרבים, ולראות בבנין בית המקדש בב"א.

מפתח הלכות

1	סימן סב - הלכות משא ומתן
16	סימן סג - אסור להזנות בדברים ולגנוב דעת הבריות
19	סימן סד - שלא לעשות סחורה בדבר האסור
20	סימן סה - הלכות רבית
53	סימן סו - הלכות עיסקא
61	סימן סז - הלכות נדרים ושבועות
73	סימן קעט - הלכות הלואה
87	סימן קפ - הלכות שמיטת כספים
96	סימן קפא - הלכות טוען ונטען ועדות
130	סימן קפג - הלכות גניבה וגזילה
148	סימן קפג - הלכות נזקי ממון
153	סימן קפד - הלכות נזקי העוף
163	סימן קפה - הלכות שאילה ושכירות
169	סימן קפו - הלכות לא תחסום
171	סימן קפז - הלכות אבידה ומציאה
187	סימן קפח - הלכות פקדון
193	סימן קפט - הלכות פריקה וטעינה
197	סימן קצ - הלכות שמירת העוף ובל תשחית
200	סימן קצא - אסור צער בעלי חיים ואסור סירוס

§ סימן סב – הלכות משא ומתן. ובו י"ח סעיפים §

סעיף א – צריך לזהר מאד שלא להונות את חברו, וכל המאנה את חברו, בין שהמוכר מאנה את הלוקח, בין שהלוקח מאנה את המוכר, עובר בלאו, שנאמר: וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו. והיא השאלה הראשונה ששואלין את האדם בשעה שמכניסין אותו לדין, נשאת ונתת באמונה.

ניכר להקונה, או שמוכרה בחזקת חדשה והיא ישנה, והרבה פרטים ממין זה יתבאר בסימן רכ"ח, ואם המוכר אינו בקי, והלוקח מבין שסחורה זו הרבה יותר טובה מכפי שמדמה המוכר, צריך להגיד לו, ובאונאה כזו יש איסור אף שאינו מאנהו במקח, וכ"ש כשיש גם אונאה בהמקח, ובאונאה זו אין חילוק בין חנוני לבעה"ב המוכר. ואונאה השנית אונאה במקח אף שאין אונאה בעצם הסחורה, כשהחנוני יודע שסחורה זו נמכרת עתה בכל החנוניות במקח כך וכך ולא יותר, והלוקח הזה אינו בקי ונטל ממנו ביוקר מכפי המקח הקבוע, וכן להיפך אם המוכר אינו בקי, והלוקח יודע שבטעות וחסרון ידיעה מוכר לו בפחות מהמקח הקבוע, צריך להגיד לו, ואם לאו עובר בלאו, ולכן אמרו חז"ל דבעה"ב המוכר אין לו אונאה במקח כשמכר יותר משויו, מפני שאין ברצונו למכור א"כ יתנו לו יותר משויו, ויתבאר בסימן זה – ערוה"ש.

סימן רכז ס"א - אסור להונות את חברו, בין במקחו בין בממכרו. ואיזה מהם שאינה, בין לוקח בין מוכר, עובר בלאו.

ודכתיב וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך לא תונו איש את אחיו. ולא זה בכלל גזילה הוא, לפי שדומה ללאו דלא תגזול, דמשום דניתן להשבון אין לוקין עליו - ב"י, וכמו שאין לוקין על לאו דגזילה משום דניתן להשבון, כדכתיב והשיב את הגזילה, כך אין לוקין על לאו זה, דג"כ ניתן להשבון את האונאה, טורן, ששהוא בכלל השב תשיב דגזילה שחייב להחזירו - לבוש.

ושת"י מיני אונאות יש, האחת אונאה בגוף הסחורה עצמה, שמוכר אותה בחזקת סחורה טובה ממקום פלוני, ובאמת היא סחורה ממקום אחר או שמקולקלת קצת, ואין

סעיף ב - כשם שיש איסור אונאה במשא ומתן, כך יש איסור אונאה בשכירות ובקבלנות ובחילוף מטבע.

מטלטלין שהן בידו, שייך בהו לומר דהו"ל להראותו, ומדלא הראה אמרין מחל, ואין דרך כן בשכירות, כ"כ המגיד משנה ע"ש. וכן המשכיר אין דרכו לחקור בשכירות אם נתאנה - ערוה"ש. ובפרישה חילקתי, דבשכירות כיון דאינה משתלמת אלא לבסוף, אין מדרכו להראותו עד לעת תשלומין, וכבר עבר זמן מרובה, תו לא חלקון.

סימן רכז סל"ז - הקבלן יש לו אונאה - דאע"ג דאמרינן לעיל סעיף ל"ג, דשוכר חבירו כו' אין בו אונאה, הני מילי שכיר יום דדמי לעבד דגופו קנוי, ומטעם זה יכול לחזור בו, מדכתיב גביה כי לי בני ישראל עבדים וגו' ולא עבדים לעבדים, וכל זמן שאינו חוזר דומה לעבד כנעני ואין בו אונאה, אבל קבלן אינו נקרא עבד, דבדידיה קטרסח, ומטעם זה אינו יכול לחזור בו, לפיכך יש לו אונאה - לבוש.

כיצד, כגון שקבל עליו לארוג בגד זה בעשרה זוזים, או לתפור חלוק זה בשני זוזים, הרי יש לו אונאה, וכל אחד משניהם, בין קבלן

סימן רכז סל"ח - השוכר את הכלים או את הבהמה, יש להם אונאה, שהשכירות מכירה בת יומא היא, ואם יש בה אונאה שתות או יותר, בין שנתאנה שוכר בין שנתאנה משכיר, הרי זה מחזיר אונאה.

ובתרומוהו הדשן כתב, בשכר פועל עם סוס ונתאנה יותר משתות, דמה שמגיע על הסוס יש בו אונאה, וכמ"ש מור"ם לעיל סעיף ל"ג, וכתב שם דא"א לחזור בו, ואפילו אם יש בו יותר משתות, מאחר שכבר נעשית המלאכה, ע"ש. ונראה דהכא נמי מיירי בכה"ג, משו"ה כתב, או יותר כו' מחזיר אונאה, ולא כתב דביותר מבטל השכירות לגמרי אם ירצה, כדן מקח כיון דשכירות ליומא ממכר הוא, ואם עדיין לא נעשתה המלאכה, בטלה השכירות ביותר משתות, כדן ביטול מקח - ערוה"ש.

ואפילו לאחר זמן מרובה - ולא נתנו בזה שיעור בכדי שיראה לתגר או לקרוביו, דדוקא בקנין

סימן סג – הלכות משא ומתן סעיף ג-סעיף ג

וכן אם היה הסלע חסרה שתות, והיו מוציאים הסלעים במנין ולא במשקל, מחזיר

האונאה – ודע שזה שנתבאר בסלע שחסרה כדי אונאה צריך להחזיר האונאה, אינו אלא כשיש מקום שיוצאת בפחת כזה, אבל בלא"ה אין שייך חזרת אונאה, ואסור לקיימה – ערוה"ש. ואין לך מקח טעות גדול מזה – נה"מ, **שאם היו**

מוציאים במשקל, אפילו בכל שהוא, חוזר – ולקמן ריש סימן רל"ב כתבו הטור והמחבר, דכל המוכר לחבירו דבר במדה או במשקל או במנין, אפילו בכל שהוא מחזיר אונאה. וזה שנתבאר שם דגם דבר שבמנין חוזר, היינו שאינהו במנין הסלעים וכיוצא בזה, שהיה צריך ליתן לו י' חתיכות ונתן לו תשע – ערוה"ש.

כגב: וי"א דשיעור אונאה צמטצט, אחד מי"צ –

וטעמו, כיון דמעות להוצאה ניתנו, ואין בני אדם לוקחים מידו כשהיא חסירה כו', משו"ה דקדקו ואמרו דלא הוה מחילה עד שלא יהא באונאתו אחד מ"ב, ופלוגתא דתנאי בזה בפרק הזהב, **ופחות מזכ כוי מחילה, יתר על זה צטול מקח. וכל זמן דכוי מחילה, מותר להוילאו לכחילה ציפה, כמו שנתבאר סעיף ו'.**

סעיף ג – הנושא ונותן באמונה אינו חושש לאונאה. כיצד, חפץ זה בכך וכך לקחתיו, כך אני רוצה להשתכר בו, אף על פי שהוא נתאנה בלקיחתו, וכל המתאנה אינו רשאי להונות אחרים בשביל זה, מכל מקום זה מותר, שהרי זה כמפרש שלא יסמוך על שווי המקח אלא על הדמים שנתן הוא בעדו.

ליתן לו כמו שקנאו, עכ"ל. והמחבר השמיט להאי יש מפרשים, ולטעמו אזיל שגם בב"י כתב, דבכלל דבריו הראשונים הוא, ואני כתבתי שם, חדישו בזה היש מפרשים, דאף דלא ידע בשעת משיכה בכמה קנהו דלימחל, אפ"ה אין בו אונאה, כיון דאמר בהדיא שמאמינו לו ויתן לו בעדו כל מה שנתן הוא בעדו ועוד יתן לו ריוח מה, נמצא שמתחילה לא היתה כונתו על שיווי המקח.

וני"ל לדקדק מהש"ס דפ' הזהב, דבנושא ונותן באמונה, כשם שאין לו דין אונאה, כן דין ביטול מקח אין להם, מטעם זה, דהא בברייתא בש"ס בחד מחת' כלל האי דנושא ונותן באמונה, עם הנותן ע"מ שאין לך עלי אונאה, ועל שניהם תני אין להם אונאה, ובע"מ שאין כו' למאי דמסיק רבא במפרש, אפ"ה גבי [ביטול] מקח אין לו אונאה כמבואר בש"ס ובש"ע סכ"א, א"כ גם בנושא ונותן

בין בעל הבגד, חוזר לעולם – ונראה דר"ל כל אחד משניהן שנתאנה חוזר לעולם, ואפילו בעל הבגד שבידו הבגד, ולא אמרין דאינו יכול לחזור אלא כדי שיראנו לבני אדם כדון לוקח שנתאנה, דבשכירות שאני וכנ"ל, אבל המאנה ודאי אינו יכול לחזור בו מיד שנתרצה המתאנה שלא לחזור בו, כדון לוקח ומוכר הנ"ל, ובמיימוני ובטור סיים בהדיא בזה, חוזר לעולם כמוכר.

סימן רכז סט"ז - יש אונאה במטבעות עד

שתות – וקמ"ל בזה, דאע"ג דכי תמכרו ממכר כתיב, ובמטבע אין כאן מקח וממכר כל כך, קמ"ל. ודדבר הנקנה מיד ליד הוא – לבוש.

כיצד, הרי שהיה דינר זהב בכ"ד דינר כסף,

וצרפה בעשרים דינר או בכ"ח, הרי זה

מחזיר האונאה. היה יתר על זה, בטל הצירוף.

פחות מכאן, מחילה – היינו בזהב שאין מצד המלכות מקח קבוע עליו, ויש חשובה יותר מחברתה, והשולחנים מחזיפים אותה לפי חשיבותה ולפי הזמן, אבל כשיש מצד המלכות מקח קבוע עליו, שדינר זהב הוא כ"ד דינרי כסף, אפ"ה אינהו באחד מהם, חוזר, דהוי כדבר שבמנין והאיש הזה לא ידע, אא"כ ידע ומחיל, נה"מ – ערוה"ש.

סעיף ג – הנושא ונותן באמונה אינו חושש לאונאה. כיצד, חפץ זה בכך וכך לקחתיו, כך אני רוצה להשתכר בו, אף על פי שהוא נתאנה בלקיחתו, וכל המתאנה אינו רשאי להונות אחרים בשביל זה, מכל מקום זה מותר, שהרי זה כמפרש שלא יסמוך על שווי המקח אלא על הדמים שנתן הוא בעדו.

סימן רכז סכ"ז - הנושא ונותן באמונה, אין לו

עליו אונאה. כיצד, חפץ זה בכך וכך

לקחתיו כך וכך אני משתכר בו, אין לו עליו

אונאה – והטעם, שהרי לא סמך זה משענה ראשונה על

שיווי המקח, אלא על הדמים שלקח זה, לפיכך אפילו נודע שנתאנה בו הלוקח ראשון, צריך זה ליקחו כמו שקנאו, דאדעתא דהכי משכו ליתן לו כמו שקנאו – לבוש. וה"ה אם נתאנה מוכר, כגון ששוה יותר.

הטור הוסיף עוד וכתב ז"ל, יש מפרשים דאפילו לא אמר לו בכך וכך לקחתיו, אלא אמר לו תני חפץ זה כמו

שקנית אותו, ואני מאמינך במה שתאמר שקנית אותו, ואוסיף לך כך וכך לריוח, אין בו אונאה, שאפילו נתאנה בו לוקח ראשון, צריך ליקח כמו שקנאו, דאדעתא דהכי משכו,

סימן סב – הלכות משא ומתן סעיף ג-סעיף ד

טענת אונאה, דהו ממש נושא ונותן באמנה, דהחזוני מאמינו שנתן בעד הסחורה כך וכך, ונותן לו בעד טרחתו ריוח ידוע, ואפי' הסחורה שקנה הקאמיסנער קודם שהודיעו החזוני לקנות בעדו, מ"מ אין להחזוני עליו טענת אונאה, כיון שמאמינו שכך עולה לו, וכך וכך צריך להרויח, וכ"ש כששלח לו רשימה לקנות בעדו, דאינו אלא שלוחו, ואע"ג דאדרבא בשליח יש אונאה אף בכל שהוא, מ"מ בזה לא שייך דין זה, דהא החזוני יודע שהסחורים הגדולים אין מקבלין סחורה בחזרה, וע"מ כן שלח לו לקנות בעדו, ולפיכך נ"ל עוד דאפי' נמצא מום בסתר, באופן שהקאמיסניר לא היה באפשרי לראות, כגון בחתיכה סחורה שנחסר מהמדה, או שבאמצע הסחורה לא טובה או רקבון וכדומה, אין לו להחזוני טענה עליו, ידידוע שהסחורה מונחת בכריכה, ואין הסוחר מניח לפרוקה ולראותה ע"פ כולה, ומה היה לו לעשות, וכל חזוני סבר וקביל, דא"א באופן אחר, ורק מום שבגלוי כמו סחורה מפורקת, אם נמצא מום אחריותו עליו, וכן סחורה המוכנת אצל הקאמיסניר קודם ששלח לו החזוני שישלח לו, אם נמצא מום או חסרון, האחריות עליו, וכן אם הקאמיסנער יודע שבהסחורה המוכנת אצלו יש אונאה בהמקזים, אסור לו למכור להחזוני באמנה, ויש בזה אונאה ודע שאחד מהגדולים בדור שלפנינו האריך לסתור כל דברי הפוסקים בזה, ולדעתו להרמב"ם ז"ל יש אונאה בקאמיסניר, וזה שאמרו חז"ל דבאמנה אין אונאה, וזה בהרייח שמרויח הוא, ולא באונאה בעצם הסחורה, ולא נתקבלו דבריו גם בחייו, וכן דין כל בתי דינין, שאין על הקאמיסנער טענת אונאה במקח. ואין חילוק בנושא ונותן באמנה, בין סוחר או חזוני קבוע, למוכר באקראי, ודין אחד להם – ערוה"ש.

באמנה כן הוא, דעל שניהם יחד אמר בש"ס אין לו דין אונאה, כן נ"ל ודו"ק, ומ"מ צריך להתיישב למעשה.

(ועיין בתשובת שבות יעקב שכתב, דנראה פשוט בנושא ונותן באמנה ואח"כ נמצא מום במקח, יכול לחזור, דלא מצינו בש"ס ופוסקים רק דאין עליו אונאה, אבל מום שהוא מקח טעות חזור, דאל"כ הו"ל לאשמועינן רבותא יותר כו', ודלא האמינו רק על המקח וסבר וקביל, ולא על מום, ואדרבא עיקר הנאמנות הוא שמאמינו שהסחורה טובה, ולכן אינו מקפיד על המקח – ערוה"ש, וכל זה דלא היה יכול להבחין זה בשעת המקח כו').

(ועיין בתשו' הרדב"ז, בראובן שקנה סחורה בפני שמעון, וא"ל שמעון אתן לך ריוח דינר ותננה לי, ותננה לו, אם יש עליו אונאה, אי דמאי לנושא ונותן באמנה או לא. והשיב, אין לו עליו אונאה, ומכ"ש הוא, אם הוא סומך על אמונתו של זה, לא יסמוך על מה שראו עיניו... והכא נמי לא סמך על שווי הסחורה אלא על מה שראו עיניו שנתן ראובן בפניו, ולפיכך אין לו עליו אונאה, עכ"ל).

יראובן שמכר לשמעון, ונתאנה ראובן באופן שאם היה תובעו לשמעון היה המקח נתבטל, אך בתוך כך מכר שמעון ללוי בלא אונאה, אין א' מהם יכול לבטל המקח בטענה שהרי בע"כ ראובן יבטלו, דמ"מ כל זמן שראובן אינו מבטל אין להם רשות לבטל המקח, דשמא ראובן יוותר על אונאתו – ערוה"ש. וממה שנתבאר למדנו, דאתם הקאמיסניר היושבים במקומות הגדולים, וקונים סחורות בעד החזונים מערי המדינה, ונותלים ריוח ידוע כמו שנים או שלש למאה, אין עליהם

סעיף ד – מי שיש לו איזה דבר למכור, אסור לו ליפותו כדי לרמות בו, כגון להשקות בהמה מי סובין שמנפחים וזוקפין שערותיה כדי שתראה שימנה, או לצבוע כלים ישנים כדי שיתראו כחדשים, וכל כיוצא בזה.

ולהשקות הבהמה מי סובין שמנפחין וזוקפין שערותיה כדי שתראה שמינה. וכן אין מקרדין (פירוש קרוז צמנרדט או מסרקט ששניו דקים) ולא מקרצפין (פיי קלנוף מגרדט או מסרקט ששניו עזים) אותה כדי לזקוף שערותיה, ולצבוע כלים ישנים כדי שיראו כחדשים – ז"ל הטור, ואין השבח שמשביחין בצבע, כמו העילוי שמעלה אותם בדמים, אבל חדשים מותר לצבוע כדי ליפותם, שבלא"ה הן חדשים וטובים, עכ"ל.

סימן רכה ס"ט – אין מפרכסין לא אדם ולא בהמה ולא כלים, כגון לצבוע זקן עבד העומד למכור כדי שיראה כבחור – פי' זקן של עבד סבא שהוא לבן, וצבעו שחור כדי שיהא נראה כבחור, ונקט זקן, משום דמעשה כך היה בגמרא סוף פ' הזהב ז"ל, והוא עבדא סבא דצבעיה לרישיה ולדיקניה כו', ואע"ג דשם קאמר ג"כ דצבע לראשו, כאן לא נקט ראש משום דאפשר לכסויי לשערות ראשו, משא"כ זקן שהוא בגלוי. ויש גורסין עבד זקן, פי', לעבד שהוא זקן, ואיירי שצבע גם לראשו.